

Kalátní sněm římský.

Napsal **Vladimír Groh.**

(Dokončení.)

II. O svolávání a řízení kalátního sněmu.

Otázka pravomoci kalátního sněmu je otázkou po vnitřním obsahu tohoto zřízení. Zbývá však ještě pojednati o jeho vnější formě, poněvadž v této věci byla snad ještě větší libovůle než v otázce prvé. Je nutno pohovořiti nejprve o tom, kdo směl kalátní sněm svolávati a řídit, dále jak byl sněm složen a jak jednal a konečně, kde se konal.

1. Kdo kalátní sněm svolával a řídil? Z uvedeného místa Labeonova (Gell. XV 27, 1) se dovídáme, že kalátní komitia jsou taková »*quae pro conlegio pontificum habentur*«; to znamená, že byla řízena auktoritou celého pontifikálního sboru, jehož představitelem byl buď pontifex maximus sám nebo jeho zástupce. Tento způsob jednání není nijak neobvyklý u pontifikálního sboru (v. Liv. XL 42, 9); u něho bylo téměř obyčejem, že všechny důležitější úkony dály se auktoritou celého sboru.¹

Před zřízením republiky svolával i řídil kalátní sněm ovšem král; po zrušení království přešla tato jeho funkce na pontifiky zároveň s celým kultovním dohledem a správou. Už ta věc sama o sobě je jasným důkazem rozdílu sněmu kalátního a kurijského. Řízení sněmů kurijských dáno bylo dědicům politické moci královy, konsulům, spolu s modernějšími sněmy centurijními, kdežto kalátní sněmy pro zvláštní ráz své působnosti i způsob usnášení od jiných sněmů odchylný (více viz o tom níže) zůstaly v souhrnu věcí kultovních. To je vývoj zcela přirozený a řídí-li tedy pontifex maximus kalátní sněm, není v tom vůbec potřeba hledati obdobu s předsedáním pontifiků ve sněmu 17 tribuí, jež vešlo v obyčej teprve mnohem později a představuje opravdu úchylku od zásad římské ústavy.

O zprávě Labeonově není tedy potřeba pochybovati; kalátní sněm vskutku svolával a řídil pontifex maximus. K svolávání jeho neužíval služeb kalátorů, nýbrž máme výslovně dosvědčeno Theofilem (ad Just. Inst. II 10, 1), že jej ohlašoval hlasateli (*praeco, κηρῶς*).

Je skorem nepochopitelno, jak mohli i badatelé takového jména, jako Hirschfeld (Kleine Schr., str. 790), Marquardt (Staatsverf. III², 323) a j. uchylovati se k nepřirozeným dohadům, na př. že v kalátním sněmu předsedal rex sacrorum. To úplně odporuje jak starověkým svědectvím, tak i celému duchu těchto zřízení, stejně jako zmatené kombinace Valettonovy (uv. čl. str. 429).

¹ Srv. doklady a výklad u Mommsena, Röm. Staatsrecht II 1, str. 22.

2. Složení sněmu kalátního. V otázce složení kalátního sněmu nutno vyjítí zase od výpisku Gelliova (XV 27), několikrát už uvedeného. V § 1, jenž byl citován hned s počátku, se vykládá, že »calata« jsou taková komitia, v nichž za předsednictví pontifiků se konají inaugurace krále a flaminů. V § 2 pak čteme: eorum autem alia esse ,curiata', alia ,centuriata'; curiata per lictorem curiatum calari, id est convocari, centuriata per cornicinem. § 3 isdem comitiis, quae calata appellari diximus, et sacrorum detestatio et testamenta fieri solebant.

Na první pohled bylo by možno souditi, že se kalátní sněm scházel dvojím způsobem: po kuriích a po centuriích, a tohoto výkladu drží se kromě Copella všichni badatelé, pokud ovšem uznávají samostatnost kalátního sněmu. Avšak při bližší úvaze naskytnou se určité potíže a to takového rázu, že přes ně přejítí nelze. Již dvojí způsob svolávání kalátního sněmu je velmi nápadný; neboť ráz úkonů sněmu přiřčených není takový, aby podmiňoval různé složení. Dnes známe římské zřízení do té míry, že není pochybnosti o tom, že plebejové byli zařaděni do kurií; proto nemůžeme se už utíkat k výkladu Voigtovu (Die XII Tafeln I, str. 224), že po kuriích scházel se kalátní sněm patricijský a po centuriích plebejský. Dobrodružný nápad Mispouletův (I 203), že testament in procinctu je centurijní sněm kalátní, nestojí ani za vyvracení.

Že se kalátní sněm scházel po kuriích, je jisto; vždyť to bylo pradávne a nejstarší rozdělení římského občanstva a dlouho také jediné, poněvadž zřízení centurijní provedeno bylo až nedlouho před vypuzením králů. Proto se také dopouští zásadního omylu Mommsen, když myslí, že objevil důvod pro svolávání kalátního sněmu po centuriích. Praví (III 1, str. 307): »flamen Martialis měl sídlo u chrámu Martis bellici na pláni Martově a tam se také k jeho inauguraci shromažďovaly centurie v komitiích kalátních.« Hlavní chyba je v tom, že si Mommsen neuvědomil, že flamen Martialis byl inaugurován už dávno před zavedením centurií, a že naprosto nebylo důvodu, aby právě pro tento úkon byla měněna organisace sněmu kalátního. A vedle toho ještě jedna věc mluví proti centuriím: centurie byly útvary vojenské; proto mohl je svolati jen ten, kdo měl vojenské velení, toho však pontifikové naprosto postrádali. Je zajímavé, že této potíže si všiml jedině W. A. Becker (Handb. d. Alterth. II 1, str. 371), ale nedovedl si ji uspokojivě vysvětliti. V centurijní sněm kalátní věřil i on.

Jak patrně, jsou důvody proti centurijnímu uspořádání kalátního sněmu takové, že můžeme uznati u něho jen kurijní organisaci. Ale pak bylo by nutno uznati věcnou nesprávnost ve výkladu u Gellia, a potom by ovšem vznikly pochyby o hodnověrnosti celého jeho ostatního výkladu o kalátním sněmu. Avšak k takovému výsledku není nutno jíti. Citovaný § 2. uv. m.

Gelliova byl až dosud nesprávně vykládán. Soudilo, se že slova začátku § 2. »eorum alia esse curiata, alia centuriata« vztahují se ke »calata comitia«, kdežto vskutku podává tu Gellius jen bližší výklad slova »comitia«. Smysl § 2. jest tento: »něco jiného jsou komitia kurijní a zas něco jiného komitia centurijní. Kurijní svolává liktor, centurijní trubač.« Kalátního sněmu se týká jen § 1. a 3. Že § 3. není pokračováním § 2., je zřejmo už z toho, jak začíná; slovy »isdem comitiis, quae calata appellari diximus« je jasně naznačeno, že se výklad znova vrací k něčemu, co bylo přerušeno.

Jediné, co by zdánlivě činilo při tomto výkladu potíží, je věta § 2.: »curiata per lictorem curiatum calari, id est convocari, centuriata per cornicinem.« Mohlo by se zdáti, že výraz »calari« nasvědčuje tomu, že se tu mluví o kalátním sněmu, ale není tomu tak. Už sama vložka »id est convocari« zřejmě dokazuje, že auctorovi tohoto místa nebyl dosti jasný pravý význam slova »calare« a že je pokládal jen za výraz kuriálního slohu, znamenající jen tolik co convocare, jak se o tom už s počátku stala zmínka. To není předpoklad nijak smělý, protože slova calare a jeho odvozenin bylo užíváno skutečně velmi zřídka, a to jen v. nejstarších dobách. Za dob historických vyskytují se jen některé ojedinělé a úplně ztrnulé tvary: kalendae, comitia calata, curia Calabra, calatores, a ty přijímali Římané jako archaismy necítíce příznačného jejich zabarvení. Charakteristické je také, že Gellius, nepřeherný zdroj starožitnických a dějepisných poznámek, má calare na tomto jediném místě, a ovšem hned s výkladem. Je možno, že i tento výklad slova »calare« byl už u Labeona; vždyť sám Varro uznal za vhodné v první knize svého spisu o životě národa římského za »calabantur« položití »id est vocabantur« (Nonius 35 L.); ani u něho není známky, že by cítil pravý význam.

Není tedy nic na překážku navrženému výkladu, jímž uklízí se domnělý doklad centurijního složení kalátního sněmu.

Pro úplnost budiž dodáno, že už Copellovi (str. 65, pozn. 1) se zdálo, že »eorum« s počátku § 2. se mělo vztahovati jen ke »comitia«, ale jeho argumentace — svrchovaně nejasná — nevyhovuje; on totiž vychází od základu, že »calata« jsou taková komitia, jež jsou svolávána od liktorů kurijních a jsou vázána na určitou dobu. Avšak ani kurijní liktorové kalátního sněmu — jak ukázáno — nesvolávali, ani časové omezení neplatilo pro něj všeobecně. Pouze závěti se v něm konaly dvakrát do roka; za jinými účely se zajisté kalátní sněm sešel, kdykoliv bylo potřeba.

3. Jednání kalátního sněmu. Ačkoliv starověké zprávy výslovně se nezmiňují o způsobu jednání kalátního sněmu, přec poskytují dosti látky k správnému úsudku. Je zřejmo nad veškeru pochybnost, že kalátní sněm nikdy nedával zákonů. To plyne jednak z rázu úkonů, do jeho působnosti padajících, jednak

z osoby jeho předsedy a konečně i z narážek starověkých. Jest totiž v § 3. našeho místa u Gellia výslovně řečeno, že jeden druh testamentů děje se *calatis comitiis in populi contione.* Tímto výrazem — právnícky ovšem nepřilíš přesným — je zřetelně dáno na jevo, že se národ v kalátním sněmu choval *passivně*, to jest, že svým hlasováním ani nepřijímal, ani nezamítal žádného návrhu zákona, což za dob historických bylo předním charakteristikem komitií (v. Gell. XIII 16, 3). S tím je v úplném souladu i osoba předsedy kalátního sněmu, pontifika maxima, jenž neměl práva *cum populo agere*, to jest vznášeti na národ *rogaci* (v. Gell. na uv. m.).¹ Přes to však četní badatelé, zejména právníci, vyslovili mínění, že závěti byly prováděny zákonem. Ne sice původcem, ale hlavním zastancem této myšlenky jest Mommsen (Röm. Staatsr. III, 1, 319 nn.), a jistě spíše jeho auktoritě než věcným důvodům jest přičítati souhlas i takových právníků, jako Pernice (Form. Gesetze ve Festgabe f. E. Gneist, v. Berlíně, 1888, str. 129), Ihering (Geist d. röm. Rechts II, 6, 46), Heyrovský (Dějiny a systém římského práva,⁴ str. 994). Mommsenova argumentace nestojí pevně ani tu, poněvadž předně jest jisto, že kalátní sněm vyřizoval všechny své zákony stejným způsobem, nikoliv jednou zákonem, podruhé pouhým svědectvím bez hlasování. Dále budiž zřejmě vytčeno, že právě při zmínce o testamentech je u Labeona či Laelia Felika výslovně vytčena podobnost kalátního sněmu s kontionem, a že Theofilos (na uv. m.) zřejmě praví: *καὶ ὁ βουλόμενος ὑπὸ μάστυρι διετίθειτο τῷ δήμῳ.*

Co pak se týče právnických důvodů, uváděných pro výklad, že závěti pořizovány byly zákonem, nutno zásadně vytknouti, že *možnost* určitého právního postupu ještě neznamená, že se skutečně tak dálo; vždyť v mnohých případech bylo možno dvojí, ba i několikeré řešení. V našem pak případě je i Mommsenův důvod velmi chabý: testament prý je privilegium, jež uzákoňuje výjimku z všeobecného pravidla. Ale hned musí Mommsen sám dodati, že ovšem prý později pořizování testamentů přešlo z oboru veřejného práva do soukromého. Avšak závěti, jak už svrchu vytčeno, vždy a všude týkaly se práva soukromého, a není nejmenší příčiny, proč připouštěti pro nejstarší římské doby výjimku. Jaký byl důvod, že se nejstarší římské testamenty konaly ve sněmu, bylo už svrchu uvedeno; obdoba testamentů *in procinctu* pak také svědčí, že ani testamenty ve sněmech neschvalovaly se zákonem.

Ze všeho toho plyne, že v kalátním sněmu občanstvo nikdy nehlasovalo, nýbrž jen svou přítomností schvalovalo a dosvědčovalo určité akty. Od kontionů se lišil tento sněm tím, že v něm

¹ Tato zásada nebyla ani porušena, když koncem III. století př. Kr. svěřeno pontifikům řídití volby v komitiích 17 tribuí; tam *rogace* zákona podávána nebyla.

bylo občanstvo shromážděno dle kurií. Že asi později bylo občanstvo v kalátním sněmu stejně jako v kurijním zastupováno jen třiceti liktory (Cic. l. agr. 31), zdá se býti jisto při formálním rázu jeho úkonů.

Sněm kalátní jest možno pokládati za nejstarší útvar sněmů římských vůbec, v nichž národ své vůle ještě hlasováním neprojevoval, nýbrž jen svou přítomností bral oficiálně na vědomí určité úkony.

4. Doba a místo kalátního sněmu. Co se týče dnů, kdy kalátní sněm se shromažďoval, možno jen povšechně stanoviti, že to byly vůbec dny, o kterých bylo sněmování přípustno. Z podrobností známo jest tolik, že pro závěti — pokud se tímto způsobem konaly — byly vyhrazeny pouze dvě schůze sněmovní do roka, jejichž datum bylo aspoň zhruba předem určeno. Za ostatními účely byly sněmovní schůze svolávány podle potřeby. Inaugurace byly ovšem řídké a vzácné, zato detestace jistě poměrně časté, zejména když obliba arrogací stoupla.

Zbývá promluvit o místě, kde se konal kalátní sněm. Tu sluší předem odmítnouti domněnku velmi obecnou i u nejvážnějších badatelů¹, že se konal před t. zv. curia Calabra. Badatelé ti nemohou pro své tvrzení uvést jiných míst než ta, jež mluví o calatio dierum, která skutečně se dala před curia Calabra, avšak ohlašování dnů nemělo, jak již uvedeno, s kalátním sněmem nic společného. Stejně i mínění Mommsenovo o kalátním sněmu na poli Martově ukázalo se neudržitelným.

S jistou pravděpodobností je však možno souditi, že se kalátní sněm pravidelně asi scházel na komitiu; to jest staré římské sněmoviště a obvyklé sídlo i kurijních komitií. Jakousi oporu má toto mínění i v Plutarchovi (Num. 7), kde se také mluví o lidu při inauguraci shromážděném na foru.

Kdy kalátní sněm zanikl, nevíme. Stopy jeho ztrácejí se v císařské době, ale bližšího určení nelze se odvážiti pro nedostatek zpráv. Snad by bylo lze souditi dle stilisace Gelliova výpisku (XV 27), že Laelius Felix za doby Hadrianovy jich už neznal z vlastní zkušenosti; ale ovšem je to jen dohad.

Celkem však je kalátní sněm svým zřízením a osudy zajímavým dokladem toho, jak konservativní byly zásady veřejného zřízení římského.

¹ Becker II 1, str. 366; Lange I², str. 343; Mispoulet I, 202; Willems str. 40.